

ВЗАЄМООБУМОВЛЕННІСТЬ ЗМІН ДО ОКРЕМИХ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Тетерятник Г.К., к.ю.н., завідувач кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

20 листопада 2012 року набрав чинності реформований Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавець включив у нього категорію матеріального права «кримінальне правопорушення». Його складають злочини та кримінальні проступки. У п.7 ст.3 КПК України визначено, що Закон України про кримінальну відповідальність складають законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки). КПК України передбачив спеціальну форму досудового розслідування кримінальних проступків – дізнання (Глава 25), визначив відповідні строки цього виду провадження, спеціальний (спрощений) порядок судового провадження щодо кримінальних проступків (глава 30).

Відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008 визначено, що до категорії кримінальних (підсудних) проступків мають бути віднесені: а) окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України належать до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки; б) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають «судову юрисдикцію» і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо) [1].

До ВРУ було внесено законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» [2]. Натомість, протягом п'яти років відповідний закон так і не було прийнято. Відсутність відповідної регламентації впливає на ефективність кримінального провадження внаслідок того, що діяння, які б могли бути віднесені до категорії «кримінальні проступки» розслідуються у формі досудового розслідування. А не у «спрощеній» формі, передбаченій для кримінальних проступків. Крім того, це впливає і на забезпечення прав осіб, які притягаються до адміністративних правопорушень «судової юрисдикції».

У 2014 році до КК та КПК України були внесені зміни щодо відповідальності юридичних осіб [3]. КК України передбачає кримінально-правові заходи щодо юридичних осіб. Водночас, ч.1 ст.18 КК України називає в якості суб'єкта злочину фізичну осудну особу, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Крім того, вина як психічне ставлення особи до вчиненого є характеристикою самого злочину як діяння. Зазначене вказує на невідповідність кримінально-правовій доктрині, закладеній у КК України. Відтак, зазначене питання потребує законодавчого вирішення.

Ч.1 ст.3 КК України визначає, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. У той же час, не зовсім зрозуміло з норми, чи виступають рішення ЄСПЛ джерелами кримінального закону. На відміну від КПК України, у ч.2 ст. 8 та ч.5 ст.9 якого вказується, що принцип верховенства права і кримінальне процесуальне законодавство застосовуються з урахуванням практики ЄСПЛ. Не вдаючись, до наукової дискусії, зазначимо, що ми згодні із позицією відповідно до якої рішення ЄСПЛ тлумачать, конкретизують позицію ЄСПЛ, відтак необхідним є під час правозастосовної діяльності зміна підходів до кваліфікації, призначенні покарань, вирішенні інших кримінально-правових питань з урахуванням практики ЄСПЛ [4, с. 267]. Водночас, доцільним є внесення відповідних змін і до ст.3 КК України.

У КПК України не вирішеним є питання стосовно закриття кримінальних проваджень у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Кримінальне провадження може бути закрито судом, якщо у ньому була встановлена особа, яка вчинила злочин, але відповідно до ст.49 КК України закінчено строки давності притягнення до кримінальної відповідальності. Водночас, не передбачено

такої можливості у випадку, якщо особу, що вчинила злочин, не встановлено. Таким чином, законодавець унеможливив прийняття логічного процесуального рішення по таким кримінальним провадженням. У ч.3 ст. 11-1 КПК 1960 року така підстава була передбачена. На нашу думку, доцільним є внесення змін до ст.284 КПК України, з урахуванням строків притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до ст.49 КК України.

На взаємообумовленість норм кримінального та кримінального процесуального законодавства не звертають увагу і при розробці нових законопроектів. Прикладом цьому є Законопроект №6232, який серед іншого передбачає внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України [5]. Зміни до ст. 219 КПК України передбачають обмеження термінів досудового розслідування тяжких злочинів до 6 місяців з моменту внесення відомостей до ЄРДР, з можливістю продовження розслідування за рішенням суду ще на півроку. Запропоновані зміни ніяк не узгоджуються з положеннями Кримінального кодексу щодо строків давності притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини, що свідчить про неможливість обмеження процесуальними нормами строку притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство за останнє п'ятиріччя зазнало суттєвих змін. Втім, як справедливо зазначав професор В.М. Горшенев «правильне вирішення питання про взаємовідношення матеріального і процесуального права можливо тільки з позиції визнання похідного становища процесуального права від матеріального через таку проміжну ланку, як правозастосовний процес». Цю схему логічно доповнює професор В.Г. Даєв, уточнюючи, що «у реальній взаємодії існує і зворотній вплив кримінально-процесуального права на кримінальне право» [6, с. 34 – 35]. Таким чином, існування вказаних невідповідностей між нормами матеріального і процесуального права вказує на взаємообумовленість внесення змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства з метою забезпечення ефективності реалізації їх норм.

Література:

1. Концепція реформування кримінальної юстиції: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року N 311/2008 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків: Проект Закону від 19.05.2015 року № 2897 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55214
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23.05.2013 року № 314-VII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/314-18>
4. Сорока О.О. Деякі питання застосування практики ЄСПЛ (кримінально-правовий аспект) / О.О. Сорока // Право і суспільство. – 2014. – №1 – 2. – С. 263 – 268.
5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Проект Закону від 23.03.2017 року № 6232 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
6. Даєв В.Г. Взаимосвязь уголовного права и процесса / В.Г. Даев. – Ленинград: Изд-во Ленинградского унив-та, 1982. – 112 с.